

Examen VWO

2010

tijdvak 1
extra afnamemoment
donderdag 20 mei

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit drie blokken met in totaal 34 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 64 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Pracht, praal en grandeur in Versailles: over dans, tuinen en beelden

Blok 2: *Granida*: theater, muziek en schilderkunst in de zeventiende eeuw

Blok 3: Statement en provocatie: van Marcel Duchamp tot Wim T. Schippers

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.

In het vragenboekje staan boven de vraag meestal één of meer bronnen aangegeven die van speciaal belang zijn bij de vraag. Op het beeldscherm zijn deze bronnen aangegeven met een groene stip.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 Pracht, praal en grandeur

Dit blok gaat over dans aan het hof van Lodewijk XIV en over het paleis van Versailles. In het jaar 2008 waren hier beelden van de Amerikaanse kunstenaar Jeff Koons te zien.

In de vijftiende eeuw ontwikkelden dansmeesters aan de hoven van de Italiaanse stadstaten een nieuwe, verfijnde dansvorm.

Deze Italiaanse hofdans verspreidde zich over Europa.

- 2p 1 Bespreek twee manieren waarop de hofdans zich over Europa verspreidde.

afbeelding 1

In de zeventiende eeuw speelde de hofdans een grote rol aan het hof van Lodewijk XIV. De koning was zelf een uitstekend danser, die in hofballetten een paar keer als Apollo optrad.

- 1p 2 Leg uit waarom Lodewijk XIV zich graag identificeerde met de klassieke god Apollo.

afbeelding 1, video 1

In videofragment 1 zie je een reconstructie van een barokdans, zoals Lodewijk XIV deze uitgevoerd zou kunnen hebben. Jean-Baptiste Lully schreef in 1681 de muziek voor deze solo van Apollo.

Bekijk videofragment 1.

- 2p 3 Geef voor het kostuum en voor de dansbewegingen aan in welk opzicht zij aansluiten bij de barokstijl.

afbeelding 2 en 3

Op afbeelding 2 zie je Lodewijk op veertienjarige leeftijd in de rol van de opkomende zon in het *Ballet Royal de la Nuit*. Op afbeelding 3 is hij als vorst en staatsheer geportretteerd toen hij 74 jaar oud was.

Op beide schilderijen neemt Lodewijk ongeveer dezelfde houding aan. Die houding is typerend voor de Franse academische dans.

- 2p 4 Geef aan waarom deze houding typerend is voor de Franse academische dans. Leg vervolgens uit waarom deze houding ook interessant was voor schilders uit die tijd.

Op gezag van Lodewijk creëerde Lully samen met choreograaf Pierre Beauchamps grootse hofballetten. Deze spektakels konden soms wel twaalf uur duren. Deze voorstellingen moesten de adel aan het hof vermaken, maar hadden tevens een politiek-strategische functie.

- 2p **5** Noem twee politiek-strategische functies van hofballetten.

afbeelding 4, tekst 1, video 1

Lodewijk XIV liet buiten Parijs een residentie bouwen in Versailles. In het moerasgebied rondom het paleis legde architect André Le Nôtre tuinen aan in een vormgeving die tegenwoordig de Franse hofstijl wordt genoemd.

Er zijn diverse parallellen te trekken tussen Le Nôtres tuinarchitectuur en de zeventiende-eeuwse hofdans. Beide zijn vanuit een vergelijkbaar achterliggend idee ontworpen.

- 3p **6** Leg dit uit. Geef vervolgens aan hoe die vergelijkbare opvatting in de vormgeving van tuinen en dans tot uiting komt.

afbeelding 5 en 6, video 2

In 2008 werd in park Sonsbeek bij Arnhem een grote beeldtentoonstelling georganiseerd met het thema *Grandeur*. De politiek geëngageerde Spaanse kunstenaar Fernando Sánchez Castillo maakte voor een vijver in het park het beeld *Spitting Leaders*. Vier bustes van machthebbers uit het verleden bespuwen elkaar. Het zijn koning Lodewijk XIV, Sovjetdictator Stalin, de Spaanse generaal Franco en een vierde anonieme dictator. Het werk doet denken aan de fontein met de spuwende kikkers uit de tuin van Versailles.

In dit werk van Castillo verliest koning Lodewijk zijn grandeur.

- 3p **7** Bespreek drie aspecten van het kunstwerk die daaraan bijdragen.

afbeelding 7, 8 en 9

In 2008 kreeg de Amerikaanse kunstenaar Jeff Koons een overzichtstentoonstelling van zijn werk in en om het paleis van Versailles. De tentoonstelling bleek zeer omstreden. Velen zagen de expositie als een aantasting van de grandeur van Versailles.

- 1p **8** Leg uit waarom het werk van Koons ongepast gevonden werd voor Versailles.

afbeelding 7, 8 en 9

Voorstanders vonden het paleis juist een passend decor voor Koons' objecten, gezien het karakter van zijn werk.

- 2p **9** Geef twee argumenten op grond waarvan Versailles gezien kan worden als het perfecte decor voor Koons' beelden.

afbeelding 5, 6, 7, 8 en 9

Uit de afbeeldingen blijkt dat Castillo en Koons met hun werk verschillende intenties hebben. Maar beide kunstenaars kunnen postmodern genoemd worden.

- 3p 10 Geef voor beide kunstenaars aan waarom ze postmodern zijn. Leg vervolgens uit dat binnen het postmodernisme grote verschillen tussen kunstenaars als vanzelfsprekend kunnen worden beschouwd.

Blok 2 Granida

Dit blok gaat over theater, muziek en schilderkunst naar aanleiding van het zeventiende-eeuwse herdersspel *Granida*.

De schilderkunst beleefde in de Gouden Eeuw een periode van grote bloei. Ook op het gebied van de muziek en het toneel ontstonden tal van producties. Meer dan 1500 theaterteksten uit deze tijd zijn bewaard gebleven. Eén daarvan is *Granida*, geschreven door Pieter Corneliszoon Hooft. *Granida* werd in 1605 opgevoerd door de Amsterdamse rederijderskamer *D'Eglentier*, waartoe de dichter op dat moment behoorde.

Rederijderskamers namen een belangrijke plaats in binnen een stadsgemeenschap. Zij hadden daar verschillende taken of functies.

- 3p 11 Noem drie taken of functies van de rederijderskamer.

tekst 2

In het verhaal van *Granida* komen veel tegenstellingen voor. Het natuurlijke leven op het platteland wordt tegenover het gecultiveerde hofleven gezet en lust wordt afgezet tegen liefde.

- 3p 12 Noem nog drie andere tegenstellingen in *Granida*.

Hooft, die omstreeks 1600 een 'grand tour' naar het zuiden maakte, liet zich voor de thema's en verhaallijn van *Granida* inspireren door herdersverhalen uit Italië. Dit genre, pastorale genoemd, zette zich af tegen het decadente hofleven. Prinsessen geven hun luxe leven op uit liefde voor een herder. Hooft draait in *Granida* dit gegeven om: de herder wordt prins.

Deze omkering sluit beter aan bij de cultureel-maatschappelijke context van de Nederlanden dan de Italiaanse versie.

- 1p 13 Leg uit waarom die omkering beter aansluit bij de Nederlandse situatie.

video 3

In 2009 kwam *Granida* voor het eerst na vierhonderd jaar weer op de planken. Het toneelstuk met daaraan toegevoegde muziek wordt 'een soort opera' genoemd.

Hooft schreef dus geen *echte* opera.

- 2p 14 Geef twee argumenten waarom zijn *Granida* geen echte opera genoemd kan worden.

In zeventiende-eeuwse toneelstukken werden emotionele momenten aangegrepen om muziek toe te voegen. Muziek versterkt dan die emotie.

- 3p 15 Bespreek nog drie andere effecten die de toepassing van muziek in een toneelstuk kan teweegbrengen.

afbeelding 10

De liederen uit *Granida* zijn contrafacten, dat wil zeggen dat de teksten geschreven zijn bij een reeds bestaande melodie. De melodieën werden door Hooft aangegeven met 'op de wijs van', zoals in de aanhef van afbeelding 10 is te zien.

- 1p 16 Leg uit waarom deze vorm van melodie-aanduiding in die tijd heel gebruikelijk was.

video 3 en 4

In videofragment 4 prijst *Granida* het eenvoudige herdersbestaan. Haar hofdames loven daarna de vrolijke herderinnen, die zorgeloos van het leven en van de liefde genieten.

In de reconstructie zijn hedendaagse elementen gecombineerd met authentieke zeventiende-eeuwse.

- 2p 17 Noem twee kenmerken van zeventiende-eeuwse muziek die je in dit fragment hoort.

tekst 3, video 4

De rederijkers maakten in hun stukken regelmatig gebruik van koren. Hooft gebruikt in *Granida* iets wat daarop lijkt: de rey of rei.

In videofragment 4 zingen de hofdames de *Rey van jofferen*.

- 1p 18 Leg uit in welk opzicht deze rei afwijkt van de koren van de rederijkers.

afbeelding 11 en 12, tekst 2

Granida werd ook vaak verbeeld in de schilderkunst. Uit de zeventiende eeuw zijn meer dan veertig schilderijen bewaard gebleven waarop zij voorkomt. Op afbeelding 11 en 12 zie je de scène waarin *Granida* de schelp met water vasthoudt, die ze zojuist van Daifilo heeft ontvangen.

Hooft situeerde het verhaal in Perzië. Voor de schilders betekende dit dat zij een in de Nederlanden onbekend landschap moesten weergeven.

- 1p 19 Leg uit waarom het weergeven van een vreemd landschap binnen de zeventiende-eeuwse schildertraditie nauwelijks problematisch was.

afbeelding 11, tekst 2

Veel schilderijen met Granida en Daifilo waren huwelijksportretten. Dat geldt bijvoorbeeld voor het werk op afbeelding 11. Het heeft als titel *Dubbelportret van een jong paar als Granida en Daifilo*.

Deze huwelijksportretten waren heel populair.

- 2p **20** Verklaar waarom jonge paren zich graag met de personages uit dit herdersspel identificeerden.

afbeelding 11 en 12

Een schilder die een dramatisch gegeven als het verhaal van Granida en Daifilo wil verbeelden, kan in bepaalde opzichten vergeleken worden met een toneel- of filmregisseur. Ook schilders moeten nadenken over de vraag welke belichting voor een bepaalde scène het meest effectief is.

- 3p **21** Geef nog drie voorbeelden van vergelijkbare keuzes die schilders en regisseurs maken bij het verbeelden van een dramatische scène.

Blok 3 Statement en provocatie

Dit blok gaat over Marcel Duchamp, het dadaïsme en de invloed daarvan op Fluxus en het oeuvre van Wim T. Schippers.

afbeelding 13, tekst 4

In 1917 stuurde Marcel Duchamp een werk in voor een tentoonstelling in New York. Het was een gekanteld urinoir op een sokkel. Duchamp gaf het de titel *Fountain* en hij signeerde het voorwerp met het pseudoniem R. Mutt. Hoewel het een tentoonstelling was zonder beperkingen en zonder jury werd de inzending van Duchamp toch geweigerd door de organisatie.

Blijkbaar negeerde Duchamp met zijn *Fountain* alle criteria die destijds voor kunst werden gehanteerd.

- 3p **22** Bespreek drie van deze criteria die hij negeert.

afbeelding 13, tekst 4

De exemplaren van *Fountain* die je tegenwoordig in verschillende musea kunt zien, zijn latere replica's die door Duchamp opnieuw zijn gesigneerd. Het oorspronkelijke exemplaar uit 1917 is verloren gegaan. Voor het belang van het werk maakt dit alles weinig uit. Dit belang ligt niet zozeer in hoe *Fountain* er feitelijk uitziet, maar in wat Duchamp ermee heeft bewerkstelligd: het feit dat een urinoir ook als kunst kan worden beschouwd.

- 1p **23** Leg uit welke consequentie dit heeft voor de beschouwer van *Fountain*.

tekst 5

Omstreeks 1916 ontstond in Europa het dadaïsme. Duchamps *Fountain* wordt vaak gekwalificeerd als een typerend voorbeeld van dadaïstische kunst.

2p **24** Geef hiervoor een argument.

Geef ook een argument waarom *Fountain* juist géén dadaïstische kunst genoemd kan worden.

tekst 5

Dadaïstische kunstenaars schreven manifesten en organiseerden openbare bijeenkomsten waarbij op dadaïstische wijze poëzie, literatuur en muziek ten gehore werd gebracht. Dit werd afgewisseld met acts, al dan niet met zelfgemaakte kostuums en maskers.

1p **25** Een directe confrontatie met het publiek was daarbij van essentieel belang. Leg uit waarom dat voor de dadaïsten zo belangrijk was.

afbeelding 14 en 15, tekst 5

Op afbeelding 14 en 15 zijn werken te zien uit 1919 en 1920 van de dadaïstische kunstenaars Kurt Schwitters en Raoul Hausmann.

2p **26** De werken hebben een overeenkomstige vormgeving. Geef aan wat die overeenkomst inhoudt. Leg vervolgens uit waarom die vormgeving als dadaïstisch geïnterpreteerd kan worden.

tekst 5

Je zou kunnen beweren dat dada uiteindelijk het tegendeel bereikte van wat de beweging nastreefde.

2p **27** Geef twee argumenten voor deze bewering.

tekst 5 en 6, video 5

In de vroege jaren zestig ontstond in Europa de fluxusbeweging. Fluxuskunst wordt wel in verband gebracht met het werk van de dadaïsten.

In videofragment 5 zie je de Nederlandse fluxuskunstenaar Wim T. Schippers die een flesje limonade leeggooit in de zee bij Petten.

1p **28** Leg aan de hand van het fragment uit waarom hier sprake is van verwantschap tussen Fluxus en dada.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

tekst 7, video 6

Naast beeldend kunstenaar is Wim T. Schippers ook televisie- en theatermaker. Hij maakte stukken die als baanbrekend beschouwd kunnen worden. Een voorbeeld is *Going to the Dogs* uit 1986, een stuk waarin alle rollen vertolkt werden door herdershonden.

De twee geplande voorstellingen waren onmiddellijk uitverkocht en er werd een speciale nachtvoorstelling ingelast omdat iedereen het stuk wilde zien.

- 2p **29** Geef twee verklaringen voor deze grote belangstelling voor *Going to the Dogs*.

video 6

Wim T. Schippers heeft het stuk zo geënceneerd dat het de schijn heeft van een conventionele theateropvoering.

- 2p **30** Noem twee manieren waarop in het videofragment een conventionele theateropvoering wordt gesuggereerd.

tekst 8, video 6

Als je de uitspraak van Wim T. Schippers serieus neemt, was *Going to the Dogs* een pleidooi voor auteurs theater. Dat is theater waarbij de regisseur de volledige artistieke leiding heeft.

Met zo'n pleidooi gaat Schippers lijnrecht in tegen de op dat moment heersende opvattingen over hoe theater gemaakt moet worden.

- 1p **31** Leg uit waarom een pleidooi voor auteurs theater ingaat tegen de heersende opvatting over theater in de jaren zeventig en tachtig.

video 6

Met *Going to the Dogs* heeft Schippers de grenzen van het theater opgerekt of tenminste een discussie op gang gebracht over wanneer iets nog theater is.

- 1p **32** Ben je van mening dat *Going to the Dogs* nog theater genoemd kan worden? Geef een argument voor je antwoord.

tekst 9, video 7

In videofragment 7 zie je een 'flashmob' die in 2008 werd gehouden op het Centraal Station in Utrecht. Een flashmob is een vorm van massaperformance die in Amerika ontstond en die uitwaaierde over de hele wereld.

- 1p **33** Leg uit in welk opzicht de flashmob aansluit bij Fluxus.

video 7

Flashmobs kunnen beschouwd worden als een vorm van theater.

- 2p **34** Geef hiervoor twee argumenten aan de hand van videofragment 7.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift dat na het examen wordt gepubliceerd.